

ПУБЛІКАЦІЇ

УДК 82-6.09=112.2=161.2+82-1 І.Франко=161.2.03=112.2 А.Атлас

НЕВІДОМИЙ ПЕРЕКЛАД І НЕВІДОМІ ЛИСТИ АДОЛЬФА АТЛАСА ДО ІВАНА ФРАНКА

Роман ГОРАК, Яна ГАЛАБУРКА

*Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка,
вул. Івана Франка, 150, Львів, Україна, 79011*

Уперше публікуємо листи Адольфа Атласа до Івана Франка, а також його невідомий переклад поезії «Якби ти знав...» німецькою мовою. Подано факти з бібліографії перекладача та доля листування між ним та Іваном Франком.

Ключові слова: Іван Франко, Адольф Атлас, листи, переклад поезії «Якби ти знав...».

Про листи Івана Франка до станіславівського конципіста адвокатської контори Адольфа Атласа, який переклав декілька Франкових віршів, у тому числі «Каменярі», «Якби ти знав, як много важить слово», і надіслав їх йому для оцінки, вперше на сторінках часопису львівської спілки письменників «Жовтень» у № 5 за 1960 рік старший науковий працівник Львівського літературно-меморіального музею М. Давидова повідомила у статті «Нові матеріали з музею Івана Франка». У статті, яка називалася «Нові матеріали з музею Івана Франка» автор публікації навела два листи І. Франка до А. Атласа в перекладі українською мовою, зазначивши, що «станіславський адвокат Адольф Атлас перекладав твори Шевченка і Франка на німецьку мову». Як опинилися листи І. Франка в фондах музею автор публікації не повідомляла.

Ці два листи мовою оригіналу та в новому перекладі українською мовою були опубліковані у 50-му томі 50-томного видання творів І. Франка [3, с. 417–418]. У коментарях до цих листів повідомлялося про особу А. Атласа, що він «адвокат, жив і працював у Станіславі (тепер Івано-Франківськ), перекладав німецькою мовою твори Т. Шевченка та І. Франка».

Як могли потрапити ці два листи І. Франка до фондів музею І. Франка достовірно з'ясувати не вдалося. Відомо, що весь архів письменника та його бібліотеку, які до того зберігалися в НТШ, у 1950 році всупереч заповіту, було забрано у Київ, хоча спочатку планувалося передати їх у новостворений музей І. Франка, в якому вже після розпорядження про його заснування у 1940 році відразу розпочалась активна робота зі збирання

меморіальних речей І. Франка, в тому числі і його листів, серед друзів та знайомих. До початку Другої світової війни таки вдалося перевести у музей частину бібліотеки І. Франка, однак з початком війни музей був закритий, частину експонатів передали на збереження у Національний музей у Львові, частину, в тому числі документацію музею та підготовані до друку дві книжки про життя і творчість І. Франка, матеріали до якої зібрали працівники музею, передали на збереження до НТШ, з яких назад до музею повернулася тільки дуже незначна частина. Чимало матеріалів, як нещодавно виявилось, потрапило в рукописний фонд Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника. Цілком імовірно, що з матеріалами, які повернулися назад у музей і були згадані листи І. Франка. На жаль, книги надходження експонатів у музей почали вести тільки з 20 червня 1948 року, коли його директором був Тарас Іванович Франко. Фіксації документів, які потрапили у фонди перед війною, не провадили, а тому коли насправді надійшли листи А. Атласа, не відомо.

У заведеній книзі вступу під порядковим № 29, зробленим 2 грудня 1948 року, зареєстровано: «Переклад однієї поезії Івана Франка на німецьку мову юристом з Станіславова Адольфа Атласа і власноручні виправлення Іваном Франком. Зверху в правій стороні аркуша автограф на німецькій мові з підписом Iwan Franko 30.X.1914».

Того ж дня у цю книгу під № 30 був вписаний лист І. Франка до А. Атласа від 30 квітня 1914 року «на німецькій мові, закопертований», тобто у конверті, а також під № 31 лист І. Франка «з приводу перекладу». Як зазначено у книзі лист також писаний по-німецьки і «закопертований». У всіх випадках у графі «Звідки та від кого надійшла річ до музею та документ вступу» вказано: «Розшукано в архіві музею». Цей запис наводить на думку, що листи розшукали працівники музею на час створення музею у 1940 році у самого А. Атласа або ж його рідних.

У новій «Книзі вступу експонатів основного фонду Львівського державного літературно-меморіального музею Івана Франка», ведення якої було розпочато 2 квітня 1960 року, поезія І. Франка в перекладі на німецьку мову дістала інвентарний номер «Мем. 75» і порядковий номер книги вступу 274. Він мав конверт, адресований І. Франком. Лист І. Франка від 30.04.1914 року дістав інвентарний номер «Мем. 76» і порядковий номер книги вступу 275, лист І. Франка, що раніше мав номер у книзі вступу 31, тепер дістав інвентарний номер № «Мем. 77» і порядковий номер книги вступу 276. Цей лист був також із конвертом, що адресовував І. Франко.

На жаль, ні в першопублікації листів у «Жовтні», ні в публікації у 50-томному виданні згадки про конверти, а також адреси до А. Атласа, написаної рукою І. Франка, не було. В обох випадках на конвертах значилася така адреса: «Hochwohlgeboren Herr Adolf Atlas, Rechtskandidat Stanislaw, Ringsplatz, 16» «Високоповажаний пан Адольф Атлас. Кандидат у юристи, Станіслав. Площа Ринок, 16».

Саме ця адреса і стала вихідною точкою для встановлення особи А. Атласа.

У відділі рукописів та текстології Інституту літератури імені Тараса Шевченка збереглося три листи А. Атласа до І. Франка (які не датовані, їх подаємо в кінці цієї статті).

«Ukrainische Rundschau» – український місячник німецькою мовою для інформації іноземців про політичні та культурні справи України, виходив у Відні 1903–1915 роках

(до 1905 під назвою «Ruthenische Revue»), видавець В. Яворський, головний редактор В. Кушнір (1909 року О. Турянський).

Найбільше уваги в цьому часописі було присвячено польському пануванню на українських землях та забороні українства 1876 року під Росією. Тут помішали також переклади українських письменників, їх характеристики тощо. Часопис здобув популярність серед чужинців. Передруки з нього почали з'являтися в німецькій, французькій, італійській, іспанській, шведській, норвезькій пресі. У журналі друкувалися посли західноукраїнських земель: Станіслав Дністрянянський, Олександр Колесса, Євген Левицький та Василь Кушнір. Тут почали з'являтися праці визначніших представників українського журналістичного, наукового, культурного та громадсько-політичного життя, таких як Юліан Романчук, Осип Турянський, Василь Щурат, Іван Крип'якевич, Мирон Кордуба, Станіслав Дністрянянський, Богдан Лепкий, Михайло Лозинський, Іван Макух, Дмитро Дорошенко та інші.

У цьому журналі І. Франко до століття від народження Тараса Шевченка у № 3–4 опублікував свій переклад вірша Миколи Некрасова «На смерть Шевченка» (с. 16–17), а також переклади поезій Т. Шевченка «Заповіт» у № 1 (с. 16) за 1903 рік та «Над Аралом» у № 3–4 за 1914 рік (с. 171–172). У цьому ж номері І. Франко опублікував також свою знамениту присвяту Т. Шевченку.

Проте, незважаючи на все, журнал не присвятив І. Франкові ювілейного номера і не опублікував цього року жодного перекладу його віршів. Не було опубліковано й «Каменярів», які вислав для друку А. Атлас. Доля рукопису невідома. Це тим більш шкода, бо на ньому були правки самого І. Франка. І цей виправлений рукопис міг би бути наглядним прикладом того, яким хотів бачити свій переклад І. Франко. На перекладі «Каменярів» Сидором Твердохлібом польською мовою І. Франко написав цілу розвідку про мистецтво перекладу і вона була надрукована під назвою «Каменярі. Український текст і польський переклад. Дещо про штуку перекладання» у журналі «Учитель» (№13–14 та № 15–16) за 1911 рік.

Тільки 1915 року І. Франко дочекався перекладу своїх «Каменярів» німецькою мовою. Остап Грицай, який опублікував їх поруч із прологом до поеми «Мойсей», «Гімном», «Конкістадорами», «У долині село лежить...», «Наймит» та «Беркут» у першому номері друкованого органу членів Союзу визволення України «Ukrainische Nachrichten», який був двотижневиком, виходив у Відні у 1914–1919 роках (видавець М. Троцький, редактор О. Бачинський, а з 1915 року В. Біберович і редакційна колегія). Журнал містив інформацію про політичне і культурне життя України; переклади української класичної літератури. Як зазначила Любов Прийма у статті «Поезії Івана Франка в німецькомовних перекладах Остапа Грицяя» [2]: «Відомо, що інтерпретування поезії І. Франка німецькою мовою, зокрема й поезії “Каменярі”, започатковано значно раніше, ще 1880 року, коли Генріх Штробах подав у тижневику «Die Heimat» знаменитий твір українського поета «неримованим віршем». Другим перекладачем «Каменярів» був австрієць Вільгельм Горошовський, який 1904 року опублікував свою інтерпретацію Франкового шедевр у часописі «Ruthenische Revue» (№ 14, с. 477–478) з поміткою «вільний переклад» [2, с. 76]. Обидва переклади були довільним трактуванням українського тексту, хоча основне його ідейне звучання було збережене.

Близьким до оригіналу став переклад «Каменярів» («Die Steinbrecher» відомого німецького перекладача та поета Еріха Вайнерта (1890–1953), опублікований у виданні: «Iwan Franko. Ich Seh Ohne Grenzen die Felder Liegen. Ausgewahlte Dichtungen/Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert», що вийшла у Берліні 1951 року в «Verlag Kultur Fortschritt» [5, с. 25–26].

Не були опубліковані не тільки «Каменярі» у перекладі А. Атласа, але й також твори, які він згадував у листі до І. Франка – «Якби ти знав, як много важить слово...» та «Гнів – се вогонь».

Зрештою, зберігся тільки рукопис. Sui generis – це унікальний документ, в якому збереглися правки І. Франка свого твору в чужому перекладі, а отже й збереглися побажання і вимоги автора, щодо інтерпретації цього твору.

Нижче подаємо текст перекладу «Якби ти знав...» А. Атласа:

Ach! Wüßtest du...
/Aus dem Ukrainischen frei übersetzt von Adolf Atlas/
Ach! wüßtest du, wieviel wohl mag bedeuten
Ein inniges und wärmestrahlend Wort,
Das Herzens Wunden, wie's bei vielen Leuten
Gleich Balsam heilt – ja, wüßtest du es fort.
Dann konntest doch nicht so in sich verschlossen
Wo Leid und Schmerz umher einhergehen wortlos du.
Nein! Trösten würdest immer jene unverdrossen,
Die dieses lebens Sein und Qual genossen,
Ja, wüßtest du!

Ach! wüßtest du, wie viele Wunden schneiden
Vermag ein grausam arges, böses Wort,
Wieviel darunter reine Seelen leiden,
Wie's sie vergiftet, wüßtest du es fort!
Weg möchtest du dich von der Bosheit wenden,
Wie einen Hund triebest von dir sie du.
Und wolltest trotzig doch kein einzig Trostwort spenden
Die Bosheit würdest keinesfalls verschwenden,
Ja, wüßtest du.

Ach! wüßtest du, wieviel wohl Leid und Plage
Vor dir in Freudenmasken sich versteckt.
Wie mancher, der so fröhlich ist bei Tage,
Mit Tränen nachts sein Kissen feucht bedeckt
Dann wäre lieb dein ganzes Tun und Lassen
Im Tränenmeer möchtest ganz versinken du.
Du lerntest doch verstehen und erfassen
Dies Elend, das beherrscht Menschenmassen.
Ja, wüßtest du.

Ach, wüßtest du! Doch muß die alte Wahrheit,
Durchfühlt, begriffen werden mit dem Herz,

Was unklar dem Verstand, dem Herzen ist's voll Klarheit.
Begriffest endlich doch die Welt und ihren Schmerz.
Unbeugsam und bewußt würdest du vorwärts streben,
Der harte Kampf und Angst, die kümmern dich nicht.
Es würde höher sich dein fühlend Herz erheben.
Und allen Leidenden könntest den Trost du geben:
«Ich bin es, fürchtet nicht»

Цей же текст з правками І. Франка:

Freie Übertragung ist
ungetreue Übertragung.
Man muß es immer wagen,
so freu als möglich zu übertragen.
Iwan Franko 30.IX.1914¹

Ach, wüßtest du, wie vieles mag bekunden
Ein herzliches, ein warmes Wort,
Wie wunderbar die tiefen Herzens Wunden
Es heilt. Ja, wüßtest du's in einem fort!
Du gingest dann mit fest verschlossenem Munde
An Menschen Leid und Schmerzen nicht vorbei
Von Aufmunterung gäbst du die Kunde,
Wie warmer Regen über's Feld im Mai.
Ja, wüßtest du!
Ach! wüßtest du, wie tiefe Wunden schneiden
Vermag ein grausam arges, böses Wort,
Wieviel darunter reine Seelen leiden,
Gleichwie vom Gift, oh wüßtest du's in einem fort!
Du würdest deinen Gram, wie einen bissigen Hund
In tiefsten Abgrund deiner Seele treiben,
Und hättest keinen Trost, kein Mitgefühl zur Stund
Doch lies fest wenigstens die bösen Stiche bleiben.
Ja, wüßtest du.

Ach! wüßtest du, wieviel wohl Leid und Plage
In Freudenmasken und im Dunkel sich versteckt,
Wie mancher, der so fröhlich ist bei Tage,
Mit Tränen nachts sein Kissen feucht bedeckt.
Mit Liebe schärftest du dein Aug, dein Ohr zur Zeit,
Versänkst ins Meer der unsichtbaren Tränen,
Mit deinem Blute wüschest ihre Bitterkeit,
Und kämst dazu, die Angst des Irrens zu erkennen,
Ja, wüßtest du.

Ach! wüßtest du! Doch muß die alte Wahrheit
Durchfühlt, begriffen werden mit dem Herzen.
Was unklar dem Verstand, dem Herzen ist's voll Klarheit.

¹ Вільний переклад – це неправильний переклад. Треба намагатися перекласти настільки точно, наскільки можливо.

Begriffst endlich du die Welt mit ihren Schmerzen.
Unbeugsam und bewußt im harten Kampf des Lebens
Würdest du wandeln klar, mit leidvoll nicht vergebens,
Wie jener, der im Sturm auf grimmen Wellen wallte,
Und allen Weinenden wärst du zu einem Halte.
Und riefest ihm milden, festen Sinns:
«Habt keine Furcht. Ich bin's!»

Львівський національний літературно-меморіальний музей Івана Франка, інв.
№ Мем, 267.

Оригінал поезії І. Франка (друковано як дев'ятий вірш розділу «Книги Кааф»
збірки «Semper tūro», що вийшла у Львові 1906 року):

Якби ти знав, як много важить слово,
Одно сердечне, теплеє слівце!
Глибокі рани серця як чудово
Вигоює – якби ти знав оце!
Ти, певно б, поуз болю і розпуки,
Заціпивши уста, безмовно не минав,
Ти сіяв би слова потіхи і принуки,
Мов теплий дощ на спраглі ниви й луки, –
Якби ти знав!

Якби ти знав, які глибокі чинить рани
Одно сердите, згірднеє слівце,
Як чисті душі кривить, і поганить,
І троїть на весь вік, – якби ти знав оце!
Ти б злість свою, неначе пса гризького,
У найтемніший кут душі загнав,
Потіх не маючи та співчуття палкого,
Ти б хоч докором не ранив нікого,
Якби ти знав

Якби ти знав, як много горя криється
У масках радості, байдужості і тьми,
Як много лиць, за дня веселих, мистється
До подушки горючими слізьми!
Ти б зір свій наострив любов'ю
І в морі сліз незримих поринав,
їх гіркість власною змивав би кров'ю
І зрозумів весь жах в людському безголов'ї
Якби ти знав!

Якби ти знав! Та се знання предавне,
Відчути треба, серцем зрозуміть.
Що темне для ума, для серця ясне й явне...
І іншим би тобі вказався світ.
Ти б серцем ріс. Між бур життя й тривоги
Була б несхитна, ясна путь твоя.

Як той, що в бурю йшов по гривах хвиль
розлогих, Так ти б мовляв до всіх плачучих, скорбних,
вбогих. Не бійтеся! Се я!»

Про автора цього досі неопублікованого перекладу поезії І. Франка «Якби ти знав...» вдалося дізнатися тільки завдяки адресі, яка залишилася на конвертах та в тексті листів перекладача до І. Франка.

Згідно з даними, поданими у цій монографії [4], А. Атлас народився 15 серпня 1890 року в Ряшеві (зараз – Жешув, Польща) та, як для цього дослідження зібрав д-р Пшемислав Марцін Жуковський з архіву Ягеллонського університету, був мойсеєвого віросповідання, єврейської народності, австрійським громадянином. Його опікуном був Езежел Рафф, повітовий ветеринар, що замешкав у Колбушові.

Адольф Атлас закінчив гімназію Св. Анни в Кракові, склавши там матуру 21 травня 1908 року. У 1908 році став студентом правового факультету Ягеллонського університету в Кракові. Закінчив навчання у 1912 році.

22 жовтня 1910 року склав історично-правничий екзамен, 11 липня 1913 року – склав судовий екзамен, останній – третій державний екзамен з політичних наук склав 12 червня 1912 року. Абсолюторіум дістав 23 квітня 1913 року. Доктором прав став 1 травня 1923 року і на підставі цього одержав право займатися самостійною адвокатською практикою.

Значно більшу інформацію про А. Атласа подають документи гімназії Св. Анни в Кракові, які збрала п. Кароліна Голомб з Народного архіву в Кракові на основі «Katalogów klasyfikacyjnych z lat 1905/6–1907/8» (сигнатура GLN 166, s. 278, GLN 167, s. 103, GLN 168, s. 5), «Protokołów egzaminów dojrzałości z lat 1908–1911» (сигнатура GLN 197, s. 8–9), а також «Spisu ludności miasta Krakowa z 1910 r.» (сигнатура 29/90/10 poz. 792).

Згідно з цією інформацією, А. Атлас мойсеєвого віровизнання, народжений 15 серпня 1890 року в Ряшеві, як син Германа Атласа, навчався в I–IV класі в 1901–1904 роках у цесарсько-королівській гімназії в Новім Сончу, до п'ятого класу року шкільного 1904/5 ходив до гімназії в Станіславові, а відтак навчався у VI–VIII класах в 1906–1908 роках у цесарсько-королівській гімназії св. Анни в Кракові.

У шкільному каталозі за 1907/8 рік вказано ім'я його батька: «Herman Atlas (umarł)»; у класних каталогах за 1905/6–1907/8 роки зазначено дані його опікуна: Ezechiel Raff, повітового ветеринара в Пільзні, відтак «ц. к. старший ветеринар повітовий, “zamieszkały w Kolbuszowej”». У каталогах з 1905/6 і 1907/8 міститься інформація, що мешкає А. Атлас зі своєю мамою Францішкою Атлас, вдовою по ц. к. ветеринару на Підгір'ї по вул. Львівській, 5. У каталозі за навчальний 1905/1906 рік вказано, що прибув він зі Станіслава до Кракова і записався в гімназію Св. Анни 5 грудня 1905 року. А. Атлас мав сестру: Кароліну, 1894 року народження, та брата Ернеста-Вільгельма, 1899 року народження.

Перед Першою світовою війною працював помічником адвоката (конципістом) у Станіславові.

Був на фронтах Першої світової війни.

На жаль, не мав державної юридичної служби, тому не значився в різних довідниках про державних службовців Польщі. Подальша його доля невідома. Цілком можливо, що він жив ще на час приходу радянської влади в Галичину і здав у музей листи І. Франка до нього. Віднайти дату смерті А. Атласа не вдалося. Не вдалося також підтвердити й факту перекладу ним поезій Т. Шевченка на німецьку мову, як це вказано у коментарях до публікацій Франкових листів до нього в 50-томному виданні творів І. Франка.

№ 1

Euer Hochwohlgeboren!

Seit einigen Jahren beschäftige ich mich mit Vorliebe mit den Schöpfungen der ukrainischen Literatur und ich muss es offen gestehen, dass mich am meisten die Schöpfungen Euer Hochwohlgeboren in Entzücken versetzen. Es sind speziell die allgemein menschlichen Motiven, die mich zum enthusiastischen Verehrer Ihrer Gedichte machten, es ist die nackte Wahrheit, die mein Herz so ergreift, wenn ich die Schöpfungen Euer Hochwohlgeboren lese. Bitte mich daher zu verstehen, wenn ich es wage, eine freie Übersetzung des Gedichtes «Каменярі» Euer Hochwohlgeboren zur gefälligen Kritik zu unterbreiten, die mir von solch kompetenter Seite nur zur Ehre gereichen kann.

Indem ich meiner tiefsten Verehrung Ausdruck gebe zeichne mich mit vorzüglicher Hochachtung,

Adolf Atlas, Rechtskandidat
Stanislau, Ringsplatz, 16

Ваша високоповажність!

Уже кілька років я з пристрастю займаюся творами української літератури, і мушу відверто зізнатися, що найбільше захоплення викликають у мене твори Вашого Високоблагородія. Це якраз ці загальнолюдські мотиви, це ця чиста правда, яка дістається до мого серця, коли я читаю вірші Вашого Високоблагородія, зробили з мене палкого шанувальника Ваших віршів. Тому прошу мене зрозуміти, коли я наслідуюся представити свій вільний переклад вірша «Каменярі» Вашій милостивій критиці, яка з такого компетентного боку додасть мені тільки честі.

З почуттям найщирішої шани засвідчую Вам свою глибоку повагу,

Адольф Атлас, юристкандидат
м. Станіслав, Рінгплац, 16

ЛЛ, ф. 3, № 1628, арк. 51–54. Рукопис. Оригінал.

На цей лист І. Франко відписав А. Атласу листа, датованого 17 квітня 1914 року, в якому повідомив, що поробив у висланому перекладі деякі правки. Цей лист І. Франка в перекладі українською мовою вперше було надруковано у журнал «Жовтень» [1], а відтак німецькою та українською мовами під № 389 у 50-му томі 50 томного видання творів І. Франка [3, 417], який поміщаємо тут за цим виданням:

Lemberg, den 17. April 1914

Geehrter Herr!

Ihren liebenswürdigen Brief habe ich heute erhalten und Ihre Übersetzung hie und da korrigiert. Sie könnte vielleicht bei eingehender Bearbeitung verbessert werden.

Besonders wäre es wünschenswert, die Verse so umzubauen, daß die Cäsuren in der Mitte

jedes Verses männlich wären wie im Original; so wie es ist, scheint der Rhythmus etwas verworren und schwerfällig. Ich schicke Ihnen Ihre Handschrift zurück und verbleibe hochachtungsvoll.

Д-р Iwan Franko,
Poniriski-Gasse, 4
Львів, 17 квітня 1914 р.

Шановний пане!

Сьогодні я одержав, Ваш люб'язний лист. У Вашому перекладі зробив деякі правки. При детальнішому опрацюванні його, мабуть, можна було б вдосконалити.

Вельми бажано було б перебудувати віршовані рядки так, щоб цезури всередині кожного вірша стали чоловічими – як в оригіналі, бо в такому вигляді ритм дещо безладний і важкий. Повертаю Вам Ваш рукопис і залишаюся з глибокою повагою,

Д-р Іван Франко,
вул. Понінського, 4.

Виправивши вірш, згідно з вказівками І. Франка, А. Атлас написав йому наступного листа:

№ 2

Euer Hochwohlgeboren!

Die Winke Euer Hochwohlgeboren befolgend habe ich die Verse so umgebaut und umgeändert, dass alle Cäsuren männlich seien. Ich übersende das so umgeänderte Gedicht nochmals zur gefälligen Kritik, da ich dasselbe nach erfolgter Korrektur, anlässlich des vierzigjährigen Jubiläums der segensreichen dichterischen und literarischen Tätigkeit Euer Hochwohlgeboren, in der «Ukrainischen Rundschau» veröffentlichen will.

Indem ich als Verehrer Ihrer Schöpfungen Euer Hochwohlgeboren zu diesem Jubiläum herrlichst beglückwünsche Zeichne mich hochachtungsvoll,

Adolf Atlas, Rechtskandidat,
Stanislau, Ringplatz, 16

Ваша високоповажність!

Виконуючи вказівки Вашої високоповажності, я вже так змінив і перебудував віршовані рядки, що, здається, усі цезури є чоловічими. Я висилаю переробленого таким чином вірша на Вашу милостиву критику, оскільки я хочу опублікувати його після Вашої коректури в «Українському огляді» з нагоди 40-річного ювілею плідної поетичної і літературної діяльності Вашого Високоблагородія.

З найкращими привітаннями Вашому Високоблагородію із цим ювілеєм як шанувальник Вашої творчості засвідчую свою глибоку шану,

Адольф Атлас, юристкандидат
м. Станіслав, Рінгплац, 16

ЛЛ, ф. 3, № 1628, арк. 59–62. Рукопис. Оригінал.

На цей лист І. Франко відповів листом від 30 квітня 1914 року, що у 50-му томі надрукований під № 391, який наводимо тут за цим виданням:

Lemberg, am 30. April

Verehrter Herr!

Ihre neue Übersetzung ist weit besser als die erste, und ich denke, daß sie auch druckfähig ist. Ich habe nur eine einzige Korrektur angebracht. Воля im Ukrainischen hat zwei Bedeutungen: Willen und Freiheit. Die zweite ist hier die einzig richtige.

Ich verbleibe mit Hochachtung,

D-r Iwan Franko.

Львів, 39 квітня [1914 р.]

Шановний пане!

Ваш новий переклад набагато ліпший, ніж перший, й гадаю, що він готовий до друку. Я зробив лише одну-єдину правку. «Воля» в українській мові має два значення: «бажання» й «свобода». Друге є в даному разі єдино правильним.

Залишаюся з глибокою повагою,

Д-р Іван Франко.

Нарешті третій. Останній з відомих листів А. Атласа до І. Франка:

№ 3

Euer Hochwohlgeboren!

Die von Euer Hochwohlgeboren gütigst als druckfähig bezeichnete Übersetzung des Gedichtes «Каменярі» habe ich an die löbl. Redaction der Ukrainischen Rundschau eingeschickt und wird dieseble in einer der nächsten Nummern dieser Monatsschrift veröffentlicht werden. Ich bin so frei, zwei Übersetzungen, nämlich die des Gedichtes «Якби ти знав» und «Гнів се огонь» zur gefälligen Kritik beizusenden, da ich mich wirklich glücklich schätze dies tun zu können.

Ich zeichne mich mit untertänigster Hochachlung,

Adolf Atlas, Rechtskandidat
Stanislau Ringsplatz, 16

Ваша Високоповажносте!

Я послав до шановної редакції «Українського огляду» милостиво Вашим Благородієм схвалений як такий, що готовий до друку, переклад вірша «Каменярі» і у найближчому номері цього щомісячника він буде опублікований. Я настільки осмілів, що висилаю для Вашої милостивої критики ще два переклади, а саме: віршів «Якби ти знав» і «Гнів – се огонь», бо вважаю за щастя мати можливість це зробити.

Засвідчую свою вірнопіддану шану,

Адольф Атлас, юристкандидат
м. Станіслав, Рінгплац, 16

ЛЛ, ф. 3, № 1628, арк. 55–58. Рукопис. Оригінал.

Розшифрування та переклад листів Адольфа Атласа зробив Іван Крась.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Давидова М. Нові матеріали з музею Івана Франка / М. Давидова // Жовтень. – № 5. – 1960. – С. 133–135.
2. Прима Л. Поезії Івана Франка в німецькомовних перекладах Остапа Грицяя / Л. Прима // Проблеми гуманітарних наук. – Дрогобич : Дрогобицький педагогічний університет ім. І. Франка, 2011. – С. 73–91. – (Серія: Філологія ; вип. 26).
3. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 50 / Іван Франко. – К. : Наукова думка, 1986. – 703 с.

4. Corpus Studiorum Universitatis Jagellonicae 1850–1918 / M. Barcik, A. Cieślak, D. Grodowska-Kulińska, U. Perkowska. – Т. III: A–D / red. J. Michalewicz. – Kraków, 1999.
5. *Franko I. Ich Seh Ohne Grenzen die Felder Liegen. Ausgewahlte Dichtungen / I. Franko // Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert. – Berlin : Verlag Kultur Fortschritt, 1951. – 137 с.*

*Стаття надійшла до редакції 16.12.2013
Прийнята до друку 24.03.2014*

AN UNKNOWN TRANSLATION AND UNKNOWN LETTERS OF ADOLF ATLAS TO IVAN FRANKO

Roman HORAK, Yana HALABURKA

*Lviv National Literary and Memorial Museum of Ivan Franko,
150, Ivana Franka Str., Lviv, Ukraine, 79011*

The letters from Adolf Atlas to Ivan Franko are being published for the first time, as well as his unknown translation of the poem «If only you knew...» («Якби ти знав...») into the German language. The translator's biographical facts are displayed alongside with his correspondence with Ivan Franko.

Key words: Ivan Franko, Adolf Atlas, letters, translation of the poem «If only you knew...» .

НЕИЗВЕСТНЫЙ ПЕРЕВОД И НЕИЗВЕСТНЫЕ ПИСЬМА АДОЛЬФА АТЛАСА К ИВАНУ ФРАНКО

Роман ГОРАК, Яна ГАЛАБУРКА

*Львовский национальный литературно-мемориальный музей Ивана Франко,
ул. Ивана Франко, 150, Львов, Украина, 79011*

Впервые публикуются письма Адольфа Атласа к Ивану Франко, а также его неизвестный перевод поэзии «Если бы ты знал...» на немецкий язык. Приведены факты из биографии переводчика и судьба переписки между ним и И. Франко.

Ключевые слова: Иван Франко, Адольф Атлас, письма, перевод поэзии «Если бы ты знал...»